

KÜÇÜK ŞEYLER

SAMİPAŞAZADE SEZÂİ

Hazırlayan
Selçuk Atay

 / otukennesriyat

YAYIN NU: 2153
EDEBî ESERLER: 1091

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-773-8

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Necati Tonga

Son Okuma: Sena Bedir

Kapak İllüstrasyonu: Feyza Ay

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Çelebi Şenel

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Unifset Basım Yayın Sanayii ve Ticaret Ltd Şti
Yakuplu Mah. 194. Sok. Nu:1 / 159 3. Matbaacılar Sitesi
Beylikdüzü-İstanbul Tel: (0212) 875 37 85
Sertifika Nu: 72541

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul - 2024

SAMİPAŞAZADE SEZAI: Tanzimat sonrası Türk edebiyatının ikinci nesline mensup hikâye ve roman yazarlarından Samipaşazade Sezai, 1859'da İstanbul Aksaray'da Taşkasap'ta bir konakta doğdu. Oturdıkları konak dönemin önemli fikir adamı ve edebiyatçılarının sürekli uğradığı bir edebiyat mahfili gibiydi. Yazar, henüz çocuk yaşta, babasının Çamlıca'daki yazlık köşküne komşu köşklerde oturan ve ömür boyu dostlukları devam edecek Abdülhak Hamit ve Recaiade Ekrem'le tanıştı. 1888'de Türk edebiyatının ilk realist romanlarından *Sergüzeşt*'i yayımladı. Bu romanda esaret konusuyla birlikte hürriyet kavramını işlemesinden dolayı sıkı bir takibe alındı. Bunun üzerine 1901'de Paris'e kaçtı.

II. Meşrutiyet'in ilanına kadar Ahmed Rıza Bey'in yönetiminde çıkan İttihat ve Terakki'nin yayın organı *Şûrâ-yı Ümmet* gazetesinde yazılar yayımladı. II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine İstanbul'a döndü ve 1909-1921 yılları arasında Madrid sefiri olarak görev yaptı. 1916-1918 yıllarını tedavi amacıyla İsviçre'de geçirdi. 1921'de görevinden azledildi; İstanbul'a döndükten sonra çeşitli gazete ve dergilerde yazılar neşretti. 26 Nisan 1936'da İstanbul'da öldü, Küçüksu Mezarlığına defnedildi.

Samipaşazade Sezai, Tanzimat'ın ikinci kuşağı içinde hikâye, roman, tiyatro, eleştiri, gezi yazısı, mektup ve makale yazmış olmasına rağmen edebiyat tarihinde daha çok *Küçük Şeyler* adlı hikâye kitabıyla ve *Sergüzeşt* adlı romanıyla tanınmış bir ediptir. Hayatı boyunca Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan yeni edebiyatı savunan, bu edebiyata yapılan hücumlar karşısında daima yeninin ve yeniliğin yanında yer alan yazar, Milli Edebiyat akımı başladıktan sonra Türk dilinin sadeleşmesi fikrini desteklemiştir. Yarım kalmış romanı *Konak* 1975'te neşredilen yazarın bütün eserleri, Zeynep Kerman tarafından TDK tarafından iki cilt hâlinde yayımlanmıştır.

Eserleri:

Roman: *Sergüzeşt* (1888), *Konak* (1975, yarım kalmış). **Hikâye:** *Küçük Şeyler* (1891), *Rumüzü'l-edeb* (1898), *İclal* (1924). **Piyes:** *Şir* (1879), *Düşmüş Bir Kadın* (1881).

Doç. Dr. Selçuk Atay: 1982 yılında Kırşehir’de doğdu. Lisans ve yüksek lisans eğitimini Kırıkkale Üniversitesi, doktora eğitimini ise *Tevfik Fikret: Göstergibilimsel Bir Okuma Denemesi* başlıklı çalışmasıyla Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde tamamladı. Doçentlik takdim kitabı 2021 yılında Hece Yayınları’ndan *Üstat Ekrem* adıyla yayımlandı. Yayımlanmış çeşitli kitapları ve bilimsel makaleleri bulunan Selçuk Atay, hâlen Karabük Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde bölüm başkanı olarak görev yapmakta ve Yeni Türk Edebiyatı sahasında akademik faaliyetlerini sürdürmektedir.

Samipaşazade Sezai

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	11
BÜYÜK ADAM KİMDİR.....	15
HİÇ.....	19
KEDİLER.....	25
İKİ YÜZ ELLİ KURUŞA BİR ASIR	32
DÜĞÜN	38
BİR KİTABE-İ SENG-İ MEZAR.....	55
ARLEZYALI.....	57
PANDOMİMA	62

SUNUŞ

Tanzimat'la birlikte edebiyatımızda görölmeye başlayan roman, hikâye ve tiyatro gibi edebî türler şüphesiz yalnız kendileri gelmekle kalmamış, geldikleri kültürün diğer unsurlarını da Türk kültürüne getirmişlerdir. Bu edebî türlerin Türk okuyucusuyla ilk kez karşılaştığı dönemde Türk okuyucusu sadece yeni ve farklı olan bu edebî türü görmekle kalmamış, savaşlar ve anlaşmalarla ilişkisini sınırlı tuttuğu Batı'yı farklı yönlerden keşfetmeye başlamıştır. Söz konusu keşif faaliyetin Türk edebiyatındaki ilk örneklerinden olan *Küçük Şeyler*; dâhil olunmaya çalışılan yeni medeniyet dairesinin izlerini, o medeniyet dairesinin aydınlarca nasıl bir gözle görüldüğünü örnekleyen hikâyeler olarak dikkatle incelenmelidir.

Romantik bir tavır, fakat realist bir üslupla eserlerini kaleme alan ve devrin önemli sanatkârları arasında sayılan Samipaşazade Sezai'nin *Küçük Şeyler* içerisindeki hikâyeleri (ki bu metinlerden biri Alphonse Daudet'nin bir hikâyesinin tercümesi ve diğeri de hatıra içerikli bir metindir) gündelik hayatın içerisinde, hemen herkesin yaşayabileceği bir olay örgüsüne sahip; insanların temel hislerinden olan aşk, hayal kırıklıkları, şaşkınlık, hırs gibi duygu durumlarını ele alan ve bunları başarıyla yansıtan hikâyeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Okuduğu kitaplardan etkilenerек görüdüğü insanları Batılı düşünörlere benzeten, vapurda görüdüğü kıza âşık olan, karısının hayvan sevgisinin kendisine duyduğu sevgiden daha büyük olduğunu görerek üzölen, evin hanımı olmayı planlarken cariyeliğinin devam edeceğini öğ-

rendiği için hayata küsen, hayatını komiklik yaparak kazanan ve kaybettiği aşkı yüzünden intihar eden insanlar; duygularının derinliği bir yana bu duyguları en insani biçimde yaşadıkları için bu dünyanın sınırları içerisinde aramızda yaşamaya devam ederler. Daha evvelki anlatı geleneğinde olağan hayatın ve mantığın sınırlarını zorlayan olay örgüsü Sezai Bey’le birlikte gerçeğin bir parçası hâline gelmiştir. Halid Ziya Uşaklıgil’in “*Küçük Şeyler* beni çıldırttı” derken kastettiği anlam yapısındaki sadelik ve sıradanlığın estetik bir dille buluşmasıdır.

Küçük Şeyler’in hayatın bizzat merkezinde olan olay ve temaların anlatılmasının, bunları hakikatin süzgeci içerisinde sunmasının yanında dikkati çeken asıl özelliği ise yazarının kullandığı dildir. Tanzimat’tan sonra Şinasi, Namık Kemal gibi sanatkarların dile dair tercihleri ile yalınlaşan, üzerindeki ağır ve süslü ifadelerden kurtulan bu dil, adı geçen isimlerin gayretleriyle yeni bir yapı kazanmaya başlamıştır. *Küçük Şeyler* içerisindeki hikâyeler ile özellikle nesir dilinde kaybolan estetik işlevin yeniden ortaya çıktığı görülmektedir. Samipaşazade Sezai, yeni edebî neslin içerisinde dilin imkânlarını keşfetmiş, bu imkânları başarıyla kullanmış bir sanatçı; *Küçük Şeyler* yeni insanın yeni zevklerinin somut örneğidir.

Edebiyatımızda hikâye türünün Batılı anlamda ilk örneği kabul edilen *Küçük Şeyler*, ilk olarak Arap harfleriyle 1308’de (1892/1893) yayımlanmıştır. *Küçük Şeyler*’in elinizde tuttuğunuz sadeleştirilmiş baskısını yayına hazırlarken Kitapçı Arakel Cep Romanları serisinden çıkan bu ilk baskısını esas aldık. Umarız bu kitap, hikâyeciliğimizin bu öncü şahsiyetini anlamak hususunda yol gösterici olacaktır. Son söz olarak kitabın özenli bir baskıyla yayınlanması hususunda gösterdikleri gayretten dolayı Ötüken Neşriyat çalışanlarına müteşekkirim.

Selçuk Atay
Karabük, 2024

KÜÇÜK ŞEYLER

BÜYÜK ADAM KİMDİR

O zamanlar alışkanlık edinmiştim. Pederimin yüz kişiye ikametgâh olan konağında tertip edilmiş derslerimizi bitirdikten sonra akşamüzeri genellikle Taşkasap'tan Beyazıt'a kadar yayan gidip gelirdim. Bu şaşmaz olan akşam gidiş ve dönüşünde, daima bir adama tesadüf ederim ki ilgisizlikten uzamış saçları geniş alnının üzerine dökülerek, derin düşünceler içinde dalgın dalgın attığı adımlarıyla ikide bir de sendeler ve düşmemek için hemen kendini toplardı. Bir kere kendi kendime “Bu, büyük adam kimdir?” diye sordum. Bu zannım, bu sualim sebepsiz değildi. Çünkü bu adamın her hâlini ve tavrını o günlerde Fransızca hocamızdan okuduğum “Büyük Adamların Hayatı” ünvanlı kitabın tarifleri ve niteliklerine tamamıyla uygun buluyordum. Ekseriyet üzere Laleli Yokuşu'ndan tahminimce ya bir fenni icat ya bir edebî güzellik velhasıl bir yüce maksada yönelmiş ve dikilmiş gözlerini göğe dikerek o geniş idrak alnını semadan aldığı bir ışık ile aydınlanmış görüldüğü hâlde Aksaray'a doğru inerdi. İlm-i kıyafetin¹ ehemmiyeti inkâr olunamaz. Bir âlimin eşyanın hakikatine bakışıyla bir şairin kâinata bakışı bir midir? Evvelkinin hakikati araştırmaya mensup olan nazarında bir küçük gücenciklik, bir küçük sükûnet görüldüğü gibi ikincisinin bir cennetin eşsiz hayaline yönelen kararsız gözlerinde bir hüznün, bir ıstırap mevcut ve görülür değil midir? İki de

¹ İnsanların dış görünüşlerine bakarak iç dünyaları ve karakterleri hakkında yorumda bulunma sanatı. (Haz.)

ihtiyar olmuş bir şairle âlime ilm-i kıyafet bakış açısından bakalım. Âlimin beyaz başı hiçbir ısıya karşı erimez karlarla örtülü bir dağ başı gibi hissiz, soğuk, büyük görünmez mi? Şairlerinki ise sisler, dumanlar içinde kalmış dağ zirvelerini andırmaz mı? İşte çocukluğumda böyle hüküm veriyordum!

Bu büyük adamın gözleri olgunlukların cazibesi ile o kadar yüce bakışlıydı ki bir kere etrafındaki Koska'nın sütçü, tütüncü dükkânlarına, bir kere önündeki Aksaray'ın sokaklarına baktığını, başını bir döndürüp bir kimseye bir kere selam verdiğini görmedim.

Victor Hugo mu, Jean Jacques Rousseau mu? Mesele burada.

Yavaş yavaş Jean Jacques Rousseau olduğuna hükmetmeye başladım. Zira hiçbir adama selam verdiğini hiçbir adamla konuştuğunu görmediğim bu insanlardan uzak duran âlim, genellikle tramvay yolunun üstünden geçen çingiraklı kömürcü develerinin arkasından akıllıların başı olurdu.

Bâlâ-yı sereş zi-huşmendi
Mi-taft Sitare-i bülendi²

Belki o günlerdeki deve takibi alışkanlığı, doğa tarihine dair bir araştırma ve yazma fikrine dayanıyordu. Tabiat eserlerinin mezarı olan ateşli çöllerinin bu kararsız seyyahı, çöl sakinlerinin kum âlemleri içinde bu cefa çeken yâri, kendisine mahsus bir anlamlı tavırla ara sıra o uzun boynunu çevirerek bu büyük adamı dikkatli bakışlarıyla kuşatırdı.

² Günümüz Türkçesiyle: "Bilge başının üstünde / Yüceliğin yıldızı parlar." (Haz.)

Bir gün Laleli’de birçok halkın toplandığını ve aralarında birinin bağırıp çağırdığını işitince kalabalığın içine sokuldum.

Ortada büyük bir şiddet ve hiddetle kıymet bilmez yığından feryat eden meğer bizim allameymiş! Büyük insanların hiddeti de büyük olur. Ne yücelik ne yücelik! Bu hiddet zamanında heyecana gelen uçsuz bucaksız deniz gibi korkunç, müthiş, yüce bir hâl kazanmıştı. Etrafındakilere: “Adam olmaz, insaniyet bilmez cahiller... Benim buradan geçtiğimi görmüyor musunuz? Gelip koluma dokunacak ne vardı? Meğer siz ne yaman cahillermişsiniz?” diye feryat ediyordu. O kalabalığın içinde en ziyade muhatap olan ve azarlanan bir adam: “Asıl kara cahil sensin!” demesin mi? O anda büyük adamın sabır ve idare kabiliyeti elinden giderek herifin boğazından yakaladı. Herif de âlimin yakasına sarıldı.

*O dermen men der-i fütade
Halk ez-pey-i ma devan u handan
Engüş-t-i taaccüb-i cihani
Ez-güft ü şenid-i ma be-dendan³*

Ben de halk ile beraber arkalarından gitmeye başladım. Biraz yürüdükten sonra hele ikisinin de arasını bularak marifeti cehaletin pençesinden kurtardılar.

Bu büyük adamın yırtılmış yakasını düzelterek, çamurlar içindeki fesini giyerek Aksaray’da karanlık sokaktaki ilim yuvasına o perişan hâliyle girdiğini görmek gerçekten pek acıklıydı. Bu büyük adamın kırgın hâliyle gelen dehşetle kapısını kapayıp da kaybolduğu zaman dedim ki:

³ Günümüz Türkçesiyle: “O benim üzerime düştü, ben onun / Halk ardımızdan koşup gülmekte / Âlem kavgamızdan şaşkın / Parmağını ısırmakta.” (Haz.)